

ZPRÁVY

Informace o výzkumném záměru katedry sociologie

<i>Název výzkumného záměru:</i>	Jedinec a společnost v procesech transformace a globalizace
<i>Vysoká škola:</i>	Univerzita Karlova
<i>Fakulta</i>	filozofická
<i>Řešitel:</i>	doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.
<i>Identifikační kód:</i>	CEZ: J13/98:112100001
<i>Plánovaná doba řešení:</i>	1999–2003
<i>Roční rozpočet:</i>	cca 2,5 mil. Kč

Cíle výzkumného záměru a strategie jejich dosažení

Záměr byl formulován velmi operativně v říjnu 1998 vlastně až v průběhu jednání vědecké rady FF UK o tehdy nově koncipovaném typu vědeckých projektů, které měly dlouhodobě profilovat instituce. Podařilo se prosadit nejen samo téma, ale také představu, že samostatnou profilaci (a z ní vyplývající rozvojové potenciály) zasluhuje mezi ostatními i skupina oborů, které je možno uvnitř značně heterogenní fakulty považovat za reprezentanty *social sciences*, tedy společenských věd v užším slova smyslu. Je třeba přiznat, že tento strategický motiv převážil nad teoretickým a že projekt od počátku směřoval k heuristicko-exploračnímu a nikoli verifikačnímu pojetí. Bylo by arci vrcholně nespravedlivé osočovat řešitelský tým z čirého pragmatismu, ostatně pouze na tomto základě by projekt nemohl v tvrdé soutěži s jinými obstát.

Formulace výzkumného problému staví od počátku především na vědách psychologických a na sociologii, využívá dále zapojení pedagogiky, kulturologie a ekonomie. Tato nesporně žádoucí integrace usiluje o spojení dvou tematických linií, které vyjadřuje název projektu:

- Specifikou řady participujících oborů je jejich zájem o problematiku **lidského jednání a utvá-**

ření osobnosti, v poněkud širším pojetí pak aktivního **sociálního aktéra**. Protože tyto otázky nelze studovat mimo konkrétní sociální kontext, stavíme do centra zájmu dynamicky chápaný vztah jedince a společnosti, aktéra a sociálního systému. Dílčím cílem výzkumného záměru bude mimo jiné též studium mechanismů zprostředkování tohoto vztahu, tj. například institucionálních aspektů (studium fungování systému vzdělávání, organizací, trhu).

- Výzkum takto exponované otázky nelze izolovat od časoprostorových koordinát. Namísto módních studií soustřeďujících se na zlom tisíciletí zdůrazňujeme vzájemný vztah dvou klíčových procesů. Na jedné straně je třeba analyzovat postup **transformace české společnosti** v nejrůznějších oblastech (formování sociální struktury, hodnotového a normativního systému, utváření občanské společnosti, problémy přizpůsobení jednotlivce novým společenským podmínkám), na druhé straně nelze ztratit ze zřetel **globální procesy** probíhající v rámci celého světa (hledání nových forem kulturní identifikace a integrace, a to nejen v horizontu evropských struktur). Vznikají zde otázky po

dalším směřování, možnostech i důsledcích **modernizačních procesů** na makro- i mikro-úrovni.

Z **metodologického pohledu** úkol vyžaduje **propojení teoretických a empirických přístupů**. K analýze teoretických aspektů se dlouhodobě orientují katedry sociologie a psychologie. Obohacení na úseku výzkumu institucionálních a pragmaticky formativních aspektů lze očekávat od kateder pedagogiky, kulturologie a ekonomie. Výzkumný záměr významně posílil možnosti realizace samostatných empirických výzkumů (v roce 2000 kulturologie, v roce 2001 sociologie).

Ačkoliv jde o téma velmi komplexní a relevantní především teoreticky, počítá se i s jeho **aplikačními přesahy**. Zdaleka nejde jen o tradiční propojení na výuku, do výchovných a učebních programů. Řada navržených témat sleduje vazbu na sféru **výroby** (např. komparace odvětví, podniků), **organizací** všeho druhu, otázky rozvoje **komunit a místních společenství** (včetně otázek životního stylu, problematiky prevence patologických jevů apod.). I když výzkumný projekt volně navazuje na celou řadu jednotlivých účelových grantů, je pojat jako **nový a zcela samostatný úkol**, který směřuje k interdisciplinárnímu pojetí problému. Byl koncipován na celých pět let (1999–2004). Poslední rok řešení bude věnován pracím na syntéze (v podobě souhrnné monografické publikace).

Klíčové výsledky prvních tří let řešení projektu

Během prvního roku řešení ještě probíhala schvalovací procedura a upřesňování projektu včetně evidenční administrativy. Byly dohodnuty formy koordinace, které se řídí demokratickými principy a vycházejí z konsenzuálního přístupu. Takto jsme přistoupili například i k rozdělení finančních prostředků. S ohledem na počet témat a řešitelů se jevílo jako zdůvodněné dát zhruba polovinu rozpočtu k dispozici dvěma psychologickým pracovištím (katedře a ústavu). I když se větší část prostředků dělí zhruba podle podílu jednotlivých pracovišť, byla současně schválena zásada, že část prostředků bude v každém roce přidělena některému týmu k realizaci náročnějších terénních šetření.

Projekt je také chápán jako **otevřený**. V období let 2000–2001 se k němu připojila i katedra filozofie. Základní řešitelský kolektiv tvořili na počátku vedoucí všech zainteresovaných pracovišť, kteří vystupovali jako garantí jednotlivých příspěvků a koordinátoři dílčích úkolů. Postupem času došlo jak k dílčím obměnám, tak i k rozšíření dělby práce. **Celková kapacita**

pro řešení úkolu je totiž značně rozsáhlá: ke spolupráci se přihlásilo 82 řešitelů (z větší části interní pracovníci FF UK, dílem doktorandi). To i při průměrném pracovním fondu 0,25 představuje více než 20 plných ročních úvazků, tj. minimálně 38 000 hodin ročně. Charakter úkolu přitom umožní formovat pružné týmy k jednotlivým tématům, takže do budoucna by výchozí „oborová“ struktura měla být nahrazena strukturou „tematickou“ (náměty jako „formování osobnosti“, „životní styl a kultura“, „zaměstnanost, práce a podnikání“, „rizika“). V týmu panuje obecná shoda v tom, že účast na řešení by neměla být formální a že není vhodné připustit nadměrnou diverzitu témat a přístupů. Významným kritériem zůstává kvalita výstupů a kázeň v dodržování stanovených pravidel.

Projekt nebyl podroben vstupní oponentuře, postup řešení byl kontrolován formou průběžných oponentních řízení (evaluace vědeckou radou FF a UK). O to důležitější se stala celková evaluace projektu naplánovaná MŠMT na rok 2001. Hodnocen byl nejen původní projekt, ale také hlavní výstupy za první fázi řešení. Výzkumný záměr prošel **úspěšně evaluací** s celkovým hodnocením komise B a se závěrem **pokračovat ve financování projektu**. Většina oponentských posudků hodnotila projekt nejvyšším stupněm.

V průběhu let 2000–2001 byly publikovány některé významné studie. Uskutečnila se také náročnější výzkumná šetření a samostatné prezentace výsledků:

1. V roce 2000 provedla katedra kulturologie další fázi longitudinálního výzkumu tří českých měst.
2. Katedra sociologie realizovala **rozsáhlý empirický výzkum „Aktér 2001“** na vzorku dvou tisíc respondentů, který vytvoří rozhodující empirickou bázi pro syntetickou fázi projektu.
3. Katedra psychologie organizovala v Praze **mezinárodní kongres psychologie práce** v květnu 2001, v říjnu pak česko-polskou konferenci.

Během posledního roku se ukázalo, že zapojení katedry filozofie nepřineslo organičtější tematické propojení a efektivní spolupráci, proto katedra sama požádala o dočasné utlumení svého zapojení do projektu. To může být obnoveno, pokud se taková potřeba v budoucnosti objeví. Naopak ostatní zapojená pracoviště postupují podle plánu řešení a vykazují relevantní výsledky. Osvědčilo se rozdělení prostředků na jednotlivá střediska, zlepšila se mimo jiné také kázeň jednotlivých řešitelů při jejich čerpání.

Objevují se některé nové možnosti zahraniční spolupráce – např. u katedry sociologie s prof. Ishikawou z Chuo University Tokyo, u psychologů významně přispěly mezinárodní konference.

Anotace záměrů dílčích týmů

Psychologie

Řešitelé se významným způsobem podíleli na přípravě a realizaci česko-polské konference na téma Psychologické aspekty procesu transformace v hospodářské oblasti, která se konala v Praze 9. října. 2001 – přednesené příspěvky jsou publikovány ve sborníku z konference. Průběžné výsledky řešení úkolů byly prezentovány na 10. evropském kongresu psychologie práce a organizace, který proběhl v květnu 2001 (zaměření kongresu: Globalizace – přínosy a problémy). I v tomto případě budou přednesené příspěvky řešitelů otištěny v konferenčním sborníku. Pro období roku 2002 představuje těžiště zpracování a rozbor získaných dat (např. výzkum zájmů z roku 2001 provedený u dvou tisíců dětí a mladistvých). Na přelom roku byla připravena publikace Psychologické problémy člověka v měnícím se světě II.

Pedagogika

Tematické zaměření úkolu *katedry pedagogiky* je „Člověk a výchova v kontextu současných globalizačních tendencí“. Realizovaný projekt je řešen v úzké spolupráci týmu vysokoškolských učitelů, doktorandů, studentů i učitelů z praxe. Postupné rozpracování tematiky probíhá v návaznosti na předchozí činnosti řešitelského týmu. Ve všech dále uvedených oblastech je rozvinuta zahraniční spolupráce – jako spoluřešitelé byli do úkolu zapojeni kromě jiných odborníků: prof. ing. Adolf Melezník (Rakousko), prof. dr. Ewa Marynowicz-Hetke (Polsko), prof. dr. Boguslaw Sliwerski (Polsko) a prof. dr. Petr Ondráček (Německo).

- Fenomén globalizace v zorném úhlu pedagogiky a její historické aspekty
- Model kooperativního učení a rozvoj individuality v sociálním kontextu
- Hodnoty ve výchově a globalizovaný svět – sociálněpatologické jevy ve společnosti
- Kurikulum české školy – projektová a realizační podoba z hlediska orientace na osobnost a sociální dovednosti
- Sociální kompetence jako významný předpoklad autority učitele – možnosti jejího rozvíjení
- Proces učení a poznávání v kontextu osobnostního rozvoje (se zaměřením na možnosti metakognitivního nácviku)
- Změny v pojetí výchovy v postmoderní společnosti
- Plánované odborné záměry pro následující etapu zpracování úkolu: v r. 2002–2003 půjde o závěrečné zprávy z výzkumu a teoretických analýz

zpracované do sborníku či monotematického čísla časopisu *Pedagogika* („Vybrané otázky výchovy a vzdělávání v kontextu globalizačních tendencí“)

Ekonomie

Dílčí úkol *Ekonomická emancipace jedince v procesu transformace a globalizace* pokračoval ve třech rovinách zkoumání: jedinec (domácnost) jako spotřebitel, pracovník (producent) a hospodář (podnikatel, investor). Výsledkem jsou studie:

- Sociálně ekonomická pozice domácností ve smíšené ekonomice (J. Vlček)
- Aktuální stav v oblasti vzdělávání na přelomu tisíciletí (J. Strádalová)
- Moderní bankovní technologie a drobní investoři (V. Košteková)
- Právní aspekty transformace české ekonomiky a ekonomická emancipace (J. Večeř)
- Česká ekonomika a její zapojení do globalizačních a integračních procesů (A. Smutná)
- Evropské hospodářské zájmové sdružení, nová forma nadnárodní hospodářské kooperace na trhu EU (M. Bednaříková)

Přípravou na terénní výzkum v roce 2002 byl předběžný výzkum, který byl realizován v České gumárenské společnosti, a.s., v Rubeně Hradec Králové a Buzuluku Komárov. Jeho cílem bylo získat základní informace o marketingové strategii jednotlivých obchodněpodnikatelských jednotek a o podnikové kultuře.

Kulturologie

U projektu *Globální a lokální kultura. Transformace městských komunit v kontextu evropských integračních procesů* byla provedena analýza dat pocházejících jednak z šetření reprezentativních vzorků dospělé populace měst Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí v roce 2000, jednak z komparace obdobných šetření uskutečněných ve dvouletých obdobích od roku 1992. Hlavním výstupem bylo vypracování tří monografických studií. Součástí řešení výzkumného záměru byla i příprava rozsáhlejších empirických šetření v roce 2002.

Sociologie

Rok 2001 byl věnován přípravě projektu empirického výzkumu, upřesnění hypotéz a tvorbě dotazníků, výzkum byl obohacen o některé okruhy díky zapojení doktorandů. Katedra se významně podílela na přípravě monotematického čísla Sociologického časopisu k bezpečnostním rizikům, na organizaci semináře ke globalizaci na UK (prosinec 2001).

V roce 2002 začne publikace výsledků empirického šetření zejména v rámci sborníku AUC. Plánuje se účast na konferenci v Japonsku a zřejmě také prezentace výsledků na světovém kongresu ISA.

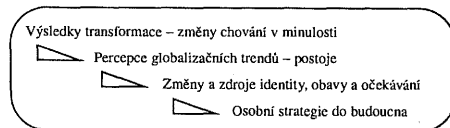
Výzkum aktéra a výsledků transformace v ČR v roce 2001

Jedním z cílů této zprávy je rekapitulace východišek provedeného sociologického výzkumu výsledků transformace v rovině hledání nové identity a základních životních strategií aktérů. Není určena jenom členům týmu nebo řešitelům z dalších pracovišť. Získaný datový soubor otevírá možnosti participace studentů, doktorandů i dalších badatelů nejen z FF UK, ale i z dalších institucí. Výzkumný tým hledal poměrně dlouhou cestu ke koncepci výzkumu, neboť téma nabízel několik možností řešení. Dlouhou dobu vystupoval do popředí koncept identity (který měl umožnit uchopení problémů globalizace i transformace), v součtější však nakonec obstály lépe jiné alternativy.

Na počátku byly formulovány určité základní strategické představy o cílech empirického šetření v roce 2001. Základní východiska projektu předpokládala:

- pojednat sociologické aspekty nově, a zároveň komplementárně (ve vazbě na výsledky týmu Machonina a Tučka),
- zachovat interdisciplinaritu (posílit možnosti spolupráce s ekonomy, s psychologií nebo třeba i lingvistikou),
- práci s velkým reprezentativním souborem (2000 respondentů, původně nad 15 let), maximální rozsah 16 stránek dotazníku,
- taxativní operacionalizaci na principu skládanek (s naznačením základní strategické osy uvnitř každé oblasti), to by umožnilo zařazení několika relativně samostatných okruhů (podle zájmu a orientace jednotlivých řešitelů).

Možné schéma uvnitř každé z oblastí:

Výchozí taxonomie tematických okruhů:

1. Práce, zaměstnání, podnikatelské a obživné strategie (též jako podklad pro následující podnikové studie připravované katedrou ekonomie)
2. Technologické změny a modernizace v práci a v rodině, způsoby komunikace (jazyk)

3. Hodnoty spojené s prací a vzděláním, strategie a flexibilita ve sféře práce
4. Kultivace lidského potenciálu – volný čas
5. Prostorové dimenze globalizace – fenomén cestování
6. Identita – osobní, regionální, národní, evropská – problémy integrace do Evropy
7. Percepce změn jako problém sociálního času – horizonty a konstrukce budoucnosti
8. Participační a občanské strategie (instituce, organizace, autority)
9. Konzumní strategie a problém omezeného růstu
10. Rizika vývoje a potenciály důvěry (Collinsův pojem *credentiality*)
11. Sociodemografické proměnné

Základní shoda byla v tom, že výzkum by měl sledovat též linii regionálního pohledu a stratifikačních efektů. Ve výchozí taxonomii bylo ovšem nutno stanovit priority. Rozhodování pozitivně ovlivnilo zapojení nových doktorandů, kteří přinesli některé zajímavé náměty. K původním námětům pak byla formulována řada heuristických otázek. Pro ilustraci uvedeme některé z nich:

Odezněla již fáze podnikatelského boomu? Jsou již patrné efekty vytvořeného trhu práce? Zvyšuje se flexibilita pracovní síly? Jaký je podíl druhého zaměstnání, popřípadě šedé ekonomiky? Funguje tendence ke konzumu, anebo protestantská etika? Změnil se obsah práce? Jak významný modernizační potenciál nesou počítače? Jaká média se používají (jazyková stránka komunikace včetně cizích jazyků)? Jak moc lidé cestují – nejen rekreačně, ale služebně, za vzděláním? Co lidé oceňují na zaměstnání, je to primární zdroj identity? Jak (moc) lidé plánují budoucnost? Nakolik jsou sebevědomými aktéry změny? Kdo může ovlivnit jejich rozhodování? Vnímají dostatečně některá rizika (ekologická, zdravotní)? Kde se bere důvěra v budoucnost, v instituce, ve druhé lidi, v „jiné“ lidi (xenofobie)?

Má smysl konstruovat nějaké syntetické proměnné „promodernizační orientace“ nebo škály anti-globalismu?

Jakou relevanci má v současné době generační rozdíl, kde leží hranice nebo předěly?

Jak spojit jedince a společnost – brát ohled na zprostředkující úlohu rodiny, generace, sociální sítě?

K výsledkům diskuse patřilo to, že nebude sledována nějaká jednotná pro- nebo protiglobalizační (modernizační atd.) tendence. Zájem o problematiku jedince nakonec oslabil váhu konceptu identity,

a to zejména v jeho národních a historických komponentách. Jako nejnosnější se ukázaly momenty **rozhodování a motivace aktéra**. Z toho pak vyplynula shoda, pokud jde o význam taxonu hodnotových orientací a okruhu otázek na potenciály důvěry. Bylo přijato pracovní označení výzkumu jako „Aktér 2001“ a navržen dotazník na základě modifikovaného operacionálního modelu (obr. 1).

Problém identity aktéra se posunul směrem k mnohovrstevnatému konceptu **důvěry**. Zkoumání **hodnotových orientací** bylo rovněž založeno na představě vrstev (hodnoty společenskopolitické, individuální, hodnoty jako strategické životní volby, hodnoty jako perspektivní strategie – projekce do výchovy dětí). Chceme upozornit, že i v tomto přístupu byly některé složky vědomě potlačeny. Například bylo možno rozlišit následující **vrstvy důvěry**:

- sebedůvěra
- známí
- komunita (zařazeno jen v omezeném rozsahu)
- organizace, úřady
- instituce (jen vybrané)
- systém (potlačena na minimum)
- hodnoty, strategie, cíle

Hledání konzistentního výkladového rámce v určité fázi vedlo k převedení východiskových hypotéz do poměrně abstraktního a univerzálního schématu, který odpovídá tradičnímu pohádkovému mýtu (jakési archetypální struktura, která spoluprovází aktéra na jeho cestě dějinami). Ve výzkumu samozřejmě nepůjde o to tento model nějak „verifikovat“. Očekáváme spíše výskyt určitých modifikací onoho zdánlivě věčného příběhu. Jedna z jeho pracovních verzí může vypadat třeba takto:

Hrdina sociálně determinovaný rodinou (dosažit lze i poměrně konkrétně: Honza, princ, atd.) hledá svou identitu na cestě za strategickým cílem, cestou získává balíček vědění (obvykle též jako schopnost komunikovat a důvěra investovat!), hledá partnerku, zabíjí draka (hle: rizika!), plní rozličné

úkoly (práce). To vše má hodnotový a institucionální rámec (rozhoduje férový souboj, anebo legitimní lest, či podfuk?).

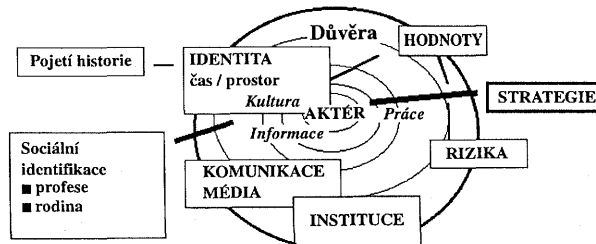
Je tedy jistě odvážnou intencí našeho výzkumu pokusit se tento příběh převyprávět (arcíř na podkladě zcela tradičně, tedy kvantitativně založené datové báze). Nejde nám o narativní sociologii, ale o takové pojetí aktéra, které se nerozplyne v nadměrně abstrakci, ve složitých systémových vazbách.

V dotazníku, který byl snímán technikou standardizovaného rozhovoru v listopadu 2001, lze najít následující bloky otázek:

1. Hodnoty a životní strategie
2. Zaměstnání a práce včetně spokojenosti s prací, perspektivami v zaměstnání
3. Zájmy a volný čas, čtenářské zájmy, sledování televize
4. Autority, sociální okruh, komunita a sociální podpora okolí
5. Důvěra k institucím, k lidem
6. Vývoj společnosti, rizika a obavy
7. Sebehodnocení aktéra (polaritní profil, sebezpečí v poloprojektivní technice dělení kruhu)
8. Národní identifikace, politické preference
9. Znalosti, dovednosti, změny zaměstnání
10. Rodina
11. Životní úroveň, investiční strategie
12. Cestování

Dotazník je ovšem třeba vnímat jako celek, jednotlivé bloky na sebe poměrně těsně navazují. Provedené redukce podle našeho soudu přispěly k tomu, že se šetření nerozpadlo do oddělených fragmentů. Naopak dotazník umožňuje i některé průřezové analýzy, např. téma rodiny se objevuje v několika blocích a vytváří poměrně zajímavý celek.

Podrobnější údaje o datovém souboru najde čtenář ve stati J. Buriánka v tomto sborníku. Jinak je možno obracet se na katedru, vážným zájemcům poskytneme podrobnější informace o struktuře dotazníku a o možnostech využití dat.

Obr. 1 – AKTÉR 001: Model operacionalizace

Významné publikace za dobu řešení projektu (výběr ze všech pracovišť):

- KOL. (ed. J. ŠUBRT) 2000. *Společenské procesy a jejich aktéři. AUC Phil. et Hist. 4/1997, Studia sociologica XII*, Praha: Karolinum.
- Suša, O.: Sociologie globalizace: problémy a přístupy.
 - Šubrt, J.: Východiska Giddensova přístupu k rekonstrukci sociální teorie.
 - Duffková, J.: Mnohovýznamovost ne/gramotnosti.
 - Růžička, R.: Aktéři, struktury a šance v transformaci společnosti.
- SUŠA, O. 2000. „Beckovo pojetí světové rizikové společnosti jako příspěvek k diskusi o globalizaci“. In: *Jedinec a společnost*. Praha: FF UK, s. 145–156.
- DUFFKOVÁ, J. 2000. „Současná struktura mimopracovního času a její změny za posledních deset let“. In: *Výzkum společenské struktury a mobility 1999. Data & Fakta*, č. 2–10.
- MUCHA, I. 2000. *Symboly v jednání*. Praha: Karolinum, s. 190.
- ŠUBRT, J. 2000. *Problém času v sociologické teorii*. Praha: Karolinum.
- ŠUBRT, J. „Čas a disciplína: Klášter jako model“. In: *Sociologický časopis 1/1999*.
- ŠUBRT, J. 2000. „Sociologie jako věda, která zbavuje iluzí (Pierre Bourdieu)“. In: *Jedinec a společnost. Sborník k 65. narozeninám doc. PhDr. Jana Sedláčka, CSc.* Praha: FF UK.
- RŮŽIČKA, R.: „The Teacher's Role in Promoting Active Citizenship in a Transforming Society“. In: Saha, L. J. (ed.). *Education and Active Citizenship. Educational Practice and Theory* (Vol. 22, Melbourne 2000).
- SUŠA, O.: „Globalizace, riziko a sociální souvislosti technologické změny“. In: *Věda, technika, společnost, Teorie vědy IX*, 1, 2000, s. 67–86.
- BURIÁNEK, J. 2000. „Reflexe kriminality ve veřejném mínění“. In: *AUC, Phil. et Hist. 4/1997, Studia sociologica XII*, Praha: Karolinum, s. 135–156.
- BURIÁNEK, J.: „Veřejnost a kriminalita v ČR: trendy vývoje“, *Sociológia* (vol. 32, No. 1) – Slovak Academic Press, Bratislava 2000, s. 80–97, ISSN 0049-1225.
- BURIÁNEK, J.: „Crime Rates and Public Attitudes in the Czech Republic“. In: Sýkora J., (ed.). *A New Dialogue between Central Europe and Japan: A Tension between Continuity and Change* (Charles University, Praha 2000), ISBN 80-901206-5-2, s. 74–84.
- BURIÁNEK, J.: „Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností“, *Sociologický časopis*, r. 37, 1/2001 (s. 43–64), ISSN 0038-0288.
- RIEGEL, K. a kol. 2001. *Vybrané psychologické problémy globalizace a transformace – úvodní studie*. Praha: AGORA, (s. 9–31), ISBN 80-902945-2-9.
- RIEGEL, K. 2001. „Globální ekonomika a psychologie práce“. In: *Vybrané psychologické problémy globalizace a transformace*. Praha: AGORA, s. 119–128.
- RIEGEL K.: Referát na konferenci IAREP 2001, Bath, GB – Managers „Wellbeing and business ethics“. In: *Proceedings: Environment and Wellbeing*, s. 253–256.
- JANOUŠEK, J. 2001. „Funkce vnitřní řeči při řešení problémů u dítěte“. In: Hadjmousová Z., Štech, S. *Dítě, škola – učitel – k životnímu jubileu prof. Heluse*. Praha: UK PedF, s. 67–72, ISBN 80-7290-057.
- GILLERNOVÁ, I., MERTIN, V. (eds.). 2001. „Psychologické problémy člověka v měnícím se světě I“. In: *AUC Phil. et Hist. 4/1998, Studia sociologica IX.*, Praha: Karolinum 2001.
- ŠÍPEK, J. 2001. *Úvod do geopsychologie*. Praha: ISV.
- SLAMĚNÍK, I. 2001. „Emoce v sociální psychologii“. In: Výrost, Slaměník, I. (ed.). *Aplikovaná sociální psychologie 2*. Praha: Grada.
- FRÁNKOVÁ, S. a kol. 2000. *Výživa a vývoj osobnosti dítěte*. Praha: HZ Editio.
- HRACHOVINOVÁ, T. 2000. „Pracovní stres a syndrom vyhoření“. In: *Sestra v Evropské unii*. Suppl. Sestra.
- ŠTIKAR, J. 2000. „Požadavky na výcvik pracovníků v podmínkách organizace“. *Seminář ČAPPO*, Strážnice, sborník referátů.
- ŠTURMA, J. a kol. *Prvních 365 dní života dítěte. Česká verze Hellbruggeho skriningové metody*. Praha: Testcentrum.
- KASÍKOVÁ, H.: *Kooperativní učení a vyučování. teoretické a praktické problémy*. Praha: Karolinum, 2001, s. 160.
- KOŤA, J.: „Přirozený svět a domov – témata pro oblast výchovy“. In: *Pedagogika 51*, 1, 2001, s. 10–21.

- LORENZOVÁ, J.: „Komunita a její role v občanské společnosti“. In: Kraus, B., Poláčková, V. et al. 2001. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 119–125.
- LORENZOVÁ, J. 2001. „Komunitní vzdělávání a komunitní škola“. In: Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 137–142.
- LORENZOVÁ, J. 2001. „Pomáhání a pomáhající profese“. In: Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 173–182.
- VALENTA, J. 2000. *Učit se být. Témata a metody pro osobnostní a sociální výchovu*. Praha–Kladno: STROM–AISIS, s. 95.
- VALENTA, J. 2001. *Výzkumný projekt ověřování osobnostní a sociální výchovy ve školní praxi*. Praha: FF UK, katedra pedagogiky, s. 12.
- VALIŠOVÁ, A. 2001. „Problems of Authority in education“. In: *Lust am Lehren*. Klagenfurt: Leuchtturm-Verlag, s. 459–462.
- VALIŠOVÁ, A. 1999. „Nezbytnost ‘vůle k vůli’ (vzájemné podněty praktické filozofie a pedagogiky)“. In: *O filozofii výchovy a filozofii provádějící (sborník prací věnovaný univ. prof. dr. Jaroslavě Peškové k jejím 70. narozeninám)*. Praha: FF UK, s. 83–89.
- VALIŠOVÁ, A. 2000. *Asertivita na prahu 21. století*. Praha: RAABE, s. 1–16.
- KRYKORKOVÁ, H., CHVÁL, M.: „Rozvoj metakognice – cesta k hodnotnějšímu poznání“. In: *Pedagogika*. č. 2, 2001, s. 185–196.
- PELIKÁN, J. 2001. *Pomáhat být. Otevřené otázky teorie provázející výchovy*. AUC, Phil et Hist., Mono CLXI, Praha: Karolinum, s. 160.
- MATĚJŮ, M. a kol. 1999. *Kulturní a sociální změny v lokální společnosti – výzkum občanů 1992-98*. Praha: FF UK.
- MATĚJŮ, M. a kol. 1999. *Sociokulturní potenciál a vzdělanost v provedu revitalizace lokální společnosti*. Praha: FF UK.
- MATĚJŮ, M. a kol. 2000. *Transformace městských komunit v kontextu evropských integračních procesů. (I. Český Krumlov, II. Blatná, III. Velké Meziříčí)*. Praha: FF UK.
- MATĚJŮ, M. a kol. 2001. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Monografická studie. Výzkum obyvatel města Blatná. Informace z výzkumu prováděného v letech 1992 až 2000*. Praha: katedra teorie kultury FF UK.
- MATĚJŮ, M. a kol. 2001. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Monografická studie. Výzkum obyvatel města Český Krumlov. Informace z výzkumu prováděného v letech 1992 až 2000*. Praha: katedra teorie kultury FF UK.
- MATĚJŮ, M. a kol. 2001. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Monografická studie. Výzkum obyvatel města Velké Meziříčí. Informace z výzkumu prováděného v letech 1992 až 2000*. Praha: katedra teorie kultury FF UK.
- HAVRÁNEK, J., KOTRBÁČEK, J. 2000. „Konkurenční postavení zemědělských výrobců a jeho důsledky“. In: *Sborník: Transformation, Stabilization and Growth*. Brno: MU, s. 131–144.

Život dvou vynikajících polských sociologů se uzavřel

Polská i světová sociologie utrpěla v létě roku 2001 citelnou ztrátu: 12. 7. zemřela Antonina Kłoskowská (nar. 7. 11. 1919) a 4. 8. skonala Edmund Mokrzycki (nar. 6. 1. 1937). Ačkoli byli příslušníky různých generací, získávajícími první poznatky o sociologii a zahajujícími svou vědeckou i pedagogickou dráhu v rozdílných dobách a za různých okolností, mnohé měli společné. Oba navazovali na nejlepší tradice polské sociologie, oba v řadě oborů sociologické práce tyto tradice tvořivým způsobem rozvíjeli, oba svými díly nepřehlédnutelným způsobem

obohatili sociologickou teorii, metodologii i některé odvětvové sociologické disciplíny, oba mají výraznou zásluhu na tom, že polská sociologie se jako celek ani v období socialismu nezpronevěřila vědeckým standardům a oba získali i mezinárodní ohlas.

Antonina Kłoskowská ukončila studium sociologie na sklonku čtyřicátých let a hned poté začala vědecky a pedagogicky pracovat v Sociologickém